

"את תלכי בשדה": אמנות ישראלית עכשווית

רחלי ברגר

תקציר

המאמר בוחן עבודות בולטות בתערוכת האמנות ה-12 של בוגרות מגמות האמנות בחינוך הדתי. העבודות מוינו לפי ארבעה נושאים מרכזיים: התמודדות עם המצב הביטחוני; ביקורת חברתית; סוגיות במערכת היחסים במשפחה וגיבוש הזהות. הגישה הפוסט-מודרנית מאפיינת את העבודות בתערוכה מהיבטים רבים: הרצון לראות את "האחר", החרדות, החזרה לציור בסגנון ההיפר-ריאליזם, שילוב גבוה/נמוך, אינטרטקסטואליות ושימוש מרובה במדיום הצילום.

תאריכים: אמנות חזותית, חינוך ואמנות.

תערוכת האמנות ה-12 של בוגרות מגמות האמנות בחינוך הדתי מאפשרת לנו, כדברי האוצרת ליאורה לוי, להציץ בפיסה מזהותן ומעולמן הפנימי של הבוגרות.¹ אורנה סגל, מפיקת התערוכה, כותבת כך: "אחר שנים שבהן חווה החמ"ד, בתחום האמנות לבגרות, חבלי לידה מורכבים של תכנים העומדים בסטנדרטים ההלכתיים, מבליחה במובילי השינוי ההארה שהנה זה כבר פה, וזה זורם בטבעיות אצל הנוער הדתי שוחר האמנות. נראה שאפילו משמעות השיח הזה לא מובנת לנוער הדתי כי הם לכאורה נולדו לתוך זה. מוריהם הם הדור שהתמודד עם סוגיה מורכבת זו והחליט לקפוץ מתוך תעוזה למים הצוננים של שדה האמנות הכללית".² יחד עם ההתקדמות הרבה, בפתח הקטלוג קוראת רויטל שטרן (דיוון), המפקחת הארצית על לימודי תקשורת ואמנויות בחינוך הדתי, לקיים חשיבה מחדש על היעדרותם של הבוגרים הבנים מהתערוכה ומתחום האמנויות בחמ"ד.³ בתערוכה מגוון רחב של טכניקות: פסלים, ציורים, צילומים, רישומים ותבליטים. הבוגרות המציגות בתערוכה עוסקות במגוון רחב של נושאים. כאן בחרתי להעלות ארבעה נושאים מרכזיים: המצב הביטחוני, המצב החברתי, המצב המשפחתי והמצב האישי.

א. "שְׁנַיִם כָּלָם בּוֹרְחִים": המצב הביטחוני

"רבות דובר על מלחמת הטרור, כיצד היא הופכת עורף לחזית, ואזרחים ללוחמים בעל כרחם. יצירות האמנות הבערות של תלמידותינו מציגות פן נוסף של מציאות נוראה זו."⁴ קבוצה גדולה של בנות החליטו להקדיש את יצירתן להתמודדות עם חטיפת הנערים, מבצע צוק איתן והמצב הביטחוני העכשווי. ניתן למצוא עבודות של שירה בן גיגי ונועה אביעדור שדאגו לאחים שלהן שלחמו בעזה, של נועה מעוז שלביתה פרצו שני מחבלים, של רננה שלזינגר ושירה הימלשטיין שהתמודדו עם הנושא בהשראת מאמרו של הרב סולובייצ'יק "קול דודי דופק", של שירה ריצי' שגרה בגבעת האבות שבקריית ארבע וחווה באופן אינטנסיבי את החיפושים אחרי הנערים החטופים, ושל יעל רודל שגרה בגוש עציון ומתמודדת בעבודה עם גל הפיגועים.

כותרת העבודה של יעל רודל (תמונה 1) "שְׁנַיִם כָּלָם בּוֹרְחִים", לקוחה משירו של עידן רייכל "חלומות של אחרים". הבריחה הנפשית במשמעות השיר של רייכל הופכת לבריחה

1 לוי, 2016, עמ' 6. כותרת המאמר "אַתְּ תִּלְכִּי בַּשָּׂדֶה" לקוח משירה של לאה גולדברג, והיא גם כותרת העבודה של רוני בן ארי המציגה בתערוכה. ראו לוי, 2016, עמ' 64. החידוש של המאמר במיון לנושאים ובניתוח היצירות לפי הראיונות עם היוצרות בנוסף על הכתוב בקטלוג.

2 אורנה סגל בתכתובת מייל עם המחברת, 21.2.2016.

3 רויטל שטרן (דיוון), בתוך: לוי, 2016, עמ' 5.

4 כך כותבת רבקה אימבר, מורה למגמת קולנוע באולפנת אוריה שבגוש עציון (שבה לומדת יעל רודל), כשהיא כותבת על עבודות אמנות וסרטי קולנוע של בוגרות החמ"ד העוסקים במצב, תכתובת מייל עם המחברת, 21.2.2016, פורסם בעיתון גושפנקא.

פיזית אצל רודל. היא יצרה את העבודה בעקבות גל הפיגועים. לדבריה, "פיגועי הדריסה שהתרחשו לאחרונה בארץ הביאו להצבת בטונדות ברחובות ירושלים ובסביבותיה, על מדרכות, סמוך לתחנות אוטובוס, לתחנות רכבת ובטרמפאדות. הבית, המרחב הפרטי, הפך להיות מקום מסוכן. זו חוויה מפחידה ומתסכלת. הבטונדות שאמורות להביא להרגשה של הגנה וביטחון יצרו אצלי תחושות הפוכות. הן פזורות ברחובות וכך מנכיחות ומקבעות את המצב הבעייתי, ומעצימות את התסכול".⁵

רודל רצתה לשמר את המראה האותנטי של הבטונדה בגודלה האמיתי, אך מבחינה פרקטית היה צורך בעבודה שאפשר לנייד בקלות ממקום למקום. הפתרון שהיא מצאה היה שילוב של קלקר ודבק עם החומרים האותנטיים שבבטונדה – מלט וחול.⁶ רודל "פתחה" את הבטונדה והכניסה לתוכה את דמותה המסתתרת, שאותה יצקה בגבס. בדומה לפסליו של ג'ורג' סגל, עטפו את דמותה בתחבושות גבס, וכך נוצרה דמות ריאליסטית אבל חסרת ייחוד שמסתגרת בתוך עצמה. "הוא מיואש. הוא לא יודע מה לעשות, והוא לא מתמודד. הוא יושב בתוך עצמו והוא כאילו מתגונן אבל בעצם הוא מתחבא", אומרת רודל ומוסיפה: "זו ההרגשה שלי, של הסתגרות ושל חוסר ביטחון וחוסר אונים (...). שאנחנו מסתגרים בתוך עצמנו לא מתמודדים ולא מגיבים".⁷

בשונה משאר העבודות בקבוצה זו, העוסקות בדמותו של היהודי-ישראלי ופחדיו במצב הביטחוני שנכפה עליו, הרי שעבודתה של נועה מעוז עוסקת דווקא בדמות של האויב – המחבל שתקף אותה (תמונה 2). "אני מנסה להעביר לצופה את התחושות שחוויתי אז וחווה עד היום (...). כל מה שאני זוכרת מהם זה בעיקר דמויות אגרסיביות, זריזות, מכות ונהמות. לא הייתה בהם טיפת אנושיות".⁸

מבצע צוק איתן נוכח מאוד בתערוכה זו, במיוחד בשל ציוריו של סגן הדר גולדין הי"ד שנהרג במבצע. גולדין למד בחינוך הממלכתי-דתי וצייר בשעות הפנאי. גם שלושת הנערים החטופים: גיל-עד, אייל ונפתלי מוזכרים בתערוכה בעבודתה של שירה ריצ'י (תמונה 3). בתהליך העבודה היא נפגשה עם אמו של גיל-עד ועם סבתו של אייל. היא רצתה לתת ביטוי לתהליך האיחוד שהעם עבר בעקבות החטיפה. העבודה היא חלק מסדרה של שלוש עבודות: ארץ-עם-תורה. הארץ מיוצגת בעבודה שלפנינו. האבן בצורת מפת ארץ ישראל, ועליה צוירו בצבעי שמן שני חיילים בגבם אלינו הממחישים את הכניסה לעזה ואת הלחימה על הקיום.⁹ ריצ'י מסבירה את הבחירה לצייר דווקא

5 יעל רודל בתוך: לוי, 2016, עמ' 37. שאר העבודות המוזכרות בפסקה, ראו הרחבה: לוי, 2016, עמ' 70, 49, 53, 65, 71.

6 המידע על תהליך היצירה ובחירת החומרים מתוך דברי יעל רודל בשיחה טלפונית עם המחברת, 22.2.2016.

7 עזרא, 2016.

8 נועה מעוז, בתוך: לוי, 2016, עמ' 53.

9 שירה ריצ'י ניסתה להמחיש את השילוב של ארץ ישראל, תורת ישראל ועם ישראל. תורת ישראל

על אבן: "בעיני כל אירוע כזה הוא הוספת אבן לבניין הארץ. מאחורי כל אבן בארצנו עומד אדם שמסר את חייו למענה".¹⁰

שירה הימלשטיין עוסקת בעבודה שלה במאמר של הרב סולובייצ'יק "קול דודי דופק"¹¹, שקיבל את שמו מהפסוק בשיר השירים "אני ישנה ולבי ער, קול דודי דופק, פתחי לי אחותי" (ה, ב) (תמונה 4). הפסוקים מתארים את תגובתה המאכזבת של הרעיה, שבסופו של דבר מתעשתת וקמה לפתוח את הדלת לדודה, אך מאחרת את המועד: "ודודי חמק עבר" (ה, ה). הרב סולובייצ'יק מביא פסוקים אלו כדי לומר שאסור להחמיץ את השעה כאשר הדוד דופק. הוא רואה את ה"דפיקות" בשישה גילויים משמעותיים בהקמת מדינת ישראל.

הימלשטיין הושפעה מ"שערי הגיהנום" של אוגוסט רודן (1917), כשעל הדלת שלה היא מפסלת ביטויים חזותיים לאותן "דפיקות" באמצעות אינטרסטרקסטואליות – שנתון של טקסטים קודמים אל תוך הטקסט החדש. "כדי לפסל את התבליט הדפסתי את התמונות בגודל המדויק שרציתי לפסל, שרטטתי על לוח העץ את קווי המתאר של הדמויות והאובייקטים בתמונה ואז התחלתי לפסל עם עיסת הנייר. העיסה מורכבת מקרעי עיתונים שהושרו במים לפחות כמה ימים, דבק וקמח. תהליך העבודה היה ארוך מאוד, יש הרבה מאוד פרטים בתבליטים, הפנים של הדמויות, הבגדים שלהם, ועוד. השתדלתי לדייק עם הפרטים ולכן לקח לי הרבה זמן, אפשר לקרוא לזה עבודת נמלים".¹²

הימלשטיין מתכתבת עם "תצלומים אייקוניים" – תצלומים שהפכו לסמלים חזותיים, כמו תצלום הנפת דגל הדיו שהפך סמל לניצחון במלחמת העצמאות. התצלומים

מיוצגת בציור בהשראת צילום של גיל-עד שער עם הרב גרוסמן, ואיחוד עם ישראל קיבל ביטוי בציור על אבן של תצלום שלושת הנערים מהפרוספקטים. לפי שירה ריצ'י בשיחה טלפונית עם המחברת, 7.2.2016.

10 שירה ריצ'י בתוך: לוי, 2016, עמ' 75.

11 סולובייצ'יק, 1976. ניתוח המאמר מבוסס על מאמרו של נבון, תשס"ה.

12 שירה הימלשטיין בתכתובת מיילים עם המחברת, 18.2.2016. היא החלה את העבודה עם הילד בפינה השמאלית למטה ב"דפיקה" שהיא ההכרה שדם יהודי אינו הפקר. זהו תצלום שצוטט אינספור פעמים של הילד בגטו ורשה שיוצא ממחבואו ומרים ידיו. "הילד הזה" – אומרת הימלשטיין – "בעצם מבטא את השואה כולה, שעל פי הרב מסמלת את הלילה שבו הגיע הדוד לדפוק בדלתה של הרעיה. זהו רגע מכונן, הרגע שבו החל התהליך הארוך". הדפיקה, שהיא הנס המדיני שבהקמת המדינה, מומחשת בציטוט מתוך התצלום של דוד בן גוריון בזמן הכרזת המדינה. דפיקת הניצחון הצבאי מומחשת בציטוט תמונת דגל הדיו, דגל ישראל מאולתר שהניפו חיילי חטיבת הנגב ב-10 במרץ 1949 לאחר כיבוש משטרת אום רֶשֶׁש, היום אילת, במסגרת "מבצע עובדה". צילום המעמד הפך לאחד מסמלי מלחמת העצמאות. דפיקה נוספת היא קליטת העולים שרואים באוניית העולים (לפי שירה הימלשטיין, תכתובת מיילים עם המחברת, 18.2.2016).

הופצו באמצעי תקשורת רבים מכיוון שנתפסו כמייצגים אירוע היסטורי משמעותי. הם מוכרים וזכורים היטב ומעוררים הזדהות רגשית חזקה.¹³

ב. "כָּלֹם לֹא עָצוּב": מחאה חברתית

"דברים קשים קורים סביבנו", כותבת תמר שטרנטל, "ואנחנו כלל לא מבחינים בהם, או שבמקרה הטוב אנו מצקצקים בלשוננו ותוך זמן קצר חוזרים לסדר היום שלנו ואדישים למה שראינו".¹⁴ קבוצה גדולה של עבודות בתערוכה עוסקות בביקורת חברתית על תופעות שונות, קשות ומטרידות. בהרבה מהן ניכרת "רגישות מרבית למצוקת הזולת, לחריג, לזקנה ולסבל פיזי ונפשי".¹⁵

אורה שביט מעלה בעבודתה את בעיית האלימות המתפשטת, סיון יוסיפוב עוסקת בפגיעה שגורם העישון, שירה בן גיגי מותחת ביקורת על ארגון "בצלם", ירדן אדרי עוסקת בשימוש המופרז במסכים, אצל אביגיל גרינברג יש עיסוק בהטרדות מיניות, ותופעות של עוני ובדידות של האוכלוסייה המבוגרת מעסיקות את טוהר אביעזר ותמר שטרנטל.¹⁶

שטרנטל הדפיסה על מצע קאפה ענק (כ-2x2 מטרים) תצלום של קבצן מבוגר יושב בפינת רחוב ומנגן בכינורו (תמונה 5). התצלום כוסה באלפי סוכריות ג'לי צבעוניות.¹⁷ שטרנטל בחרה ככותרת ליצירה משפט מתוך שיר של אביתר בנאי – "כָּלֹם לֹא עָצוּב". בנאי מעלה בשיר אירועים קשים לצד משפטים מנוגדים – מרגיעים, משכיחים ומדחיקים. דיסוננס דומה נוצר בעבודה של שטרנטל – ניגוד בין נושא היצירה לחומר ה"נמוך", הקליל והמתוק שבו היא מכוסה: "הניגוד הזה, כך אני מקווה, יגרום לצופה לאי נוחות ולחשיבה נוספת".¹⁸

ג. "כאן גרים בכיף": מערכת היחסים בתוך המשפחה

קבוצת עבודות מתמודדת עם סוגיות במערכת היחסים במשפחה מתוך נקודת המבט של הבת, האחות או הנכדה. עבודתה של אילה בן דוד מתמודדת עם העובדה שאחותה הקטנה של אילה היא אוטיסטית.¹⁹ שלומית גזונדהייט בקולאז' בדים, "כאן גרים בכיף"

13 ראו שליטא, 2011, עמ' 62.

14 שטרנטל, 2015.

15 אורנה סגל בתכתובת מייל עם המחברת, 2016.2.21.

16 לוי, 2016, עמ' 55, 70, 17, 13, 34, 81.

17 פה ניכרת השפעה של העבודות של האמנית מיכל שמיר. שטרנטל, 2015.

18 תמר שטרנטל, בתוך: לוי, 2016, עמ' 81.

19 לוי, 2016, עמ' 20.

יצרה מעין בית בובות דו-ממדי שניתן לשחק בו, ונתנה ביטוי לנטישת הקן המשפחתי של האחים הבוגרים, והיא – הצעירה במשפחה – נשארת לבד עם ההורים בבית הגדול והריק.²⁰ כמה עבודות מנסות להחיות באמצעות הציור את בני המשפחה שנפטרו, כמו ליטל סעד ואוריה זליקוביץ', שעוסקות בגעגוע לסבא שנפטר.²¹

הדס סיון ציירה את אחיה חנן שנפטר כשהיה בן ארבע וחצי (תמונה 6). הדס הייתה בת תשע והיא זוכרת אותו לפי תצלום שלו שתלוי במקומות שונים (בית מדרש, גן משחקים, פינת הזיכרון בבית). על בסיס התצלום הזה, ציירה הדס את חנן בעבודה מימין: "הדמות קרובה מאוד אך המבט מרוחק וקר (...) בחרתי בה כי בעיניי היא חלק ממה שהפך את חנן בחיי לדמות מרוחקת, החלטתי לתת לתמונה נופך אחר, לצבוע אותה (...) נזכרתי בחנני הקטן, הילדון, ולא ראיתי אותו כמו אותה דמות הרואית שהוא הפך להיות במשפחה (...) החלטתי שהעבודה תשקף את המסע שעברתי, שבסופו האבל שלי על חנן היה מתוך הכאב האמיתי על אחי הקטן שחסר לי מאוד, ולא 'אבל משפחתי' שנשאבתי לתוכו מאז שהייתי קטנה מכדי לעבד את תחושותיי".²²

בעבודה משמאל, שלא הוצגה בתערוכה, ניסתה הדס סיון להחזיר את חנן מדמות מיתולוגית להיות אחיה הקטן שחסר לה כל כך.²³ "המבט ישיר וברור. הבעת הפנים אופיינית לחנן שהיה הילד הכי שמח בעולם. תנוחת הכתפיים משדרת תנועה (...) לקח לי המון זמן להצליח לצייר אותה בלי שהיא תיראה לי תמונת זיכרון עצובה וגם להצליח להגיע לדיוק בדמיון לחנן. אני מאושרת שהצלחתי – אני מרגישה שחנן 'קופץ' אלי מתוך התמונה".²⁴

עבודתה של טליה מרנץ התחילה בתרגיל שנתנה לה המורה – סדרת שאלות אישיות על מה מפריע לך, מה את אוהבת, ועוד. טליה הבחינה שהיא מוטרדת מאוד מחוסר תשומת לב ומחוסר אכפתיות.²⁵ היא החליטה להתמקד בחוסר הערכה שיש לבני הבית לעבודתה "השקופה" של האם בניהול הבית (תמונה 7). העבודה בסגנון היפר ריאליסטי ובקומפוזיציה הפוכה מבחינה נושאת: את דמות האם, שהיא מרכז היצירה, מעבירה מרנץ לשולי הפריים, ואילו בחזית היא מציירת את שאריות האוכל שהשאירו אחריהם בני הבית לאחר הארוחה. "היא עסוקה במטבח ואנחנו אוכלים והולכים".²⁶ הכלים והשיירים הם עדות וביקורת: "יש דברים שהקיום שלהם נראה לנו ברור מאליו. ייתכן שלא ניתן עליהם את הדעת או לא נגלה הערכה כלפיהם. ייתכן שנשאיר אותם

20 לוי, 2016, עמ' 76.

21 לוי, 2016, עמ' 18, 41.

22 הדס סיון בתכתובת מייל עם המחברת, 27.2.2016.

23 הדס סיון, בתוך: לוי, 2016, עמ' 25.

24 הדס סיון בתכתובת מייל עם המחברת, 27.2.2016.

25 טליה מרנץ בשיחה טלפונית עם המחברת, 21.2.2016.

26 מרנץ באותה שיחה טלפונית.

במקום שולי, מחוץ לפוקוס של 'התמונה שלנו', אבל הם העיקר, והם בסופו של דבר עצם העניין!²⁷

ד. פנים וזהות

העיסוק בזהות העצמית נבחן בהיבטים מגוונים בתערוכה: הודיה הר הבית, רבקה יצחק, דינה ולדמן ומור משעלי נותנות ביטוי למצבי רוח כגון עצב, פחד ובדידות.²⁸ הודיה יוסף, בעלת שיתוק מוחין, מציירת את העבודה "קבלת האחר". להודיה יש קשיים מוטוריים, והיא מציירת כ"דיוקן עצמי" אביזרים כמו קביים וכיסא גלגלים שהפכו לחלק ממנה.²⁹ עבודתה של הילה אקשטיין מראה את הרגע של מה שהיא רואה "הקפיצה למים" במסע ההתבגרות: "ללמוד מהן יכולותינו, מהם כוחותינו, למצוא את ייחודנו".³⁰ מעניין שאין בציור קפיצה למים אלא יותר גישוש הססני שנועד לבדוק מה מצב המים (תמונה 8).

עבודות בולטות הן העבודות שעוסקות בגיבוש הזהות בעקבות הקפיצה בין "שתי המולדות": המולדת העכשווית בארץ, והמולדת המקורית של ארץ המוצא: פֶּרֶס (איראן) בעבודה של רבקה איינסזאן, צרפת בעבודה של חנה לואיז דהן, ואתיופיה בעבודה של מסרט טשאללה.

לפני כשלושים שנה עלו הוריה של חנה לואיז דהן מצרפת לישראל. סבה וסבתה עלו לארץ לפני כשנה. חנה אמנם נולדה בארץ, אך מרגישה מחוברת למולדת של הוריה דרך שפת האם ודרך הביקורים שלהם בצרפת. היא החליטה ליצור סדרת עבודות על העלייה לארץ בהשראת כרזות מתקופת קום המדינה (תמונה 9). היא בחרה לצייר על דיקט, שלדבריה נחשב לחומר זול שמזוהה עם האמנות הישראלית. בעבודה "אל הארץ המובטחת" היא מתבססת על התצלום של הנס חיים פין מ-28.7.1947. כדי להתחיל את העבודה היא נעזרה בהקרנה של התצלום על הדיקט, ומשם המשיכה ברישום עצמאי. התצלום צולם בנמל חיפה ורואים בו משפחת מעפילים מהאונייה "שיבת ציון".³¹ האונייה נראית מאחור, והעולים בקדמת התצלום נראים חסרי כל. הם יחפים ונושאים איתם חפצים מעטים. הם לא מחייכים, וחייל חמוש בוחן אותם. עם כל זה, דהן עדיין רואה פה גאווה גדולה.³² דהן, כמו הימלשטיין, משתמשת בעבודה ב"אינטרטקסטואליות". מטרת ההתכתבות יכולה להשתנות – החל מהעשרה ועיבוי של משמעויות ועד לפרודיה. בעבודה שלפנינו נוכל לראות שמטרת ההתכתבות היא

27 טליה מרנץ מתוך לוי, 2016, עמ' 35.

28 לוי, 2016. עמ' 23, 27, 43, 62.

29 לוי, 2016, עמ' 28.

30 הילה אקשטיין בתוך: לוי, 2016, עמ' 30.

31 רותנברג, 1950, עמ' 42. ראו הרחבה אצל רוזן, 2016.

32 חנה לואיז דהן בשיחה טלפונית עם המחברת, 18.2.2016.

הזהדות עמוקה עם החומרים האוטנטיים ורצון להנכיח אותם מחדש היום. לדבריה, "הציור אפשר לי להתחבר לנושא של העלייה ולהציב אותו כאידיאל מתחדש".³³

מסרט טשאללה נולדה באתיופיה ועלתה לארץ בגיל שמונה. היא צילמה דיוקנים עצמיים בתהליך ארוך של שנתיים וחצי (תמונה 10). העבודות צולמו במצלמה בטלפון הנייד. היא התייבבה מול החלון כדי לקבל תאורה חזקה על הפנים, והציבה מראה בצד כדי שתוכל לראות את ההשתקפות. בשלב העריכה הכהתה טשאללה עוד יותר את הרקע. בין שני הדיוקנים המוצגים בתערוכה יש פער של חצי שנה.³⁴ בתהליך העבודה רק היא והמצלמה נוכחים. לדבריה, "זה העניק לי הרבה חופש. היצירה שלי עוסקת בזכות שלי. מי אני ומאיפה אני באה? תהליך היצירה הוביל אותי לצאת למסע אישי ולחקור את משפחתי, את המקום שבו נולדתי ואת מקומי כעת".³⁵ בכל התמונות היא מישרה מבט אל המצלמה ולובשת את הנֶטְלָה שלה. הנֶטְלָה, לבוש אתיופי מסורתי, היא גלימה-צעיף של נשים העשויה מיריעה אחת של בד דק. את הנטלה לובשות מסרט והנשים במשפחתה באירועים מיוחדים כמו חגים או חתונות, ולהבדיל בלוויות.³⁶ באמצעות המבט הישיר והנֶטְלָה מבטאת מסרט את הזהות האתיופית שלה "מתוך ביטחון, כוח ואהבה".³⁷

סיכום

הגישה הפוסט-מודרנית מאפיינת את העבודות בתערוכה מהיבטים רבים: הרצון לראות את "האחר" (The Other), החרדות, החזרה לציור בסגנון ההיפר-ריאליזם, שילוב גבוה/נמוך, אינטרטקסטואליות, ושימוש מרובה במדיום הצילום בתהליך היצירה או ביצירה המוגמרת. אני מקווה שנוכל לראות בשנים הבאות מדיומים עכשוויים כמו המיצג, המיצב והווידאו-ארט, ושנוכל לראות לצד הבנות גם את מקומם של בני הנוער בחינוך לאמנויות.³⁸

33 חנה לואיז דהן בתוך: לוי, 2016, עמ' 33.

34 מסרט טשאללה בשיחה טלפונית עם המחברת, 16.2.2016. העבודות של מסרט היו השראה למורה המנחה שלה יעל סרלין לבניית מערך ההוראה-למידה שהציעה לנערות שהיגרו מאתיופיה (יעל סרלין בשיחה טלפונית עם המחברת, 15.2.2016). ראו הרחבה על כך סרלין, 2015. עבודתה מציגה חינוך לאמנות בגישה רב-תרבותית, שבה שיקול הדעת של המורה בבחירת הנושאים ודרכי ההוראה נעשה מתוך כבוד למגוון הערכים התרבותיים והאמונות של התלמידים בכיתה, ומודעות לכך שהן המורה והן כל אחד מהתלמידים נושא עמו מטען תרבותי משלו.

35 מסרט טשאללה בתוך: לוי, 2016, עמ' 46.

36 מסרט טשאללה בשיחה טלפונית עם המחברת, 16.2.2016.

37 מסרט טשאללה בתוך: לוי, 2016, עמ' 46.

38 כאן אני מצטרפת לקריאתה של רויטל שטרן (זיוון): "אנו פוגשים אמנים גברים רבים שיוצרים בשעות הפנאי וגם כאלה שפנו ללימודי אמנות ב'בצלאל' וב'פרדס', אך רק מעטים מהם קיבלו הדרכה

ביבליוגרפיה וקיצוריה

- לוי, 2016, לוי ל' (אוצרת), **תערוכה ארצית 12 של בוגרי מגמות האמנות בחינוך הדתי**, קטלוג, מינהל החינוך הדתי 2016: <http://meyda.education.gov.il/files/hemed/amh/katalog1.pdf>
- נבון, תשס"ה, "תפישתו הציונית-דתית של הרב סולובייצ'יק", **צהר**, כב (תשס"ה), מתוך: <http://www.daat.ac.il/daat/ezrachut/tsiyonut/tfisato-2.htm>
- סלוביצ'יק 1976, סלוביצ'יק י"ד, **קול דודי דופק**, ירושלים 1976.
- סרלין 2015, **בין ארכיון ציבורי לאלבום משפחה - חקר מקרה: יהודי כפר טיגרי שבהרי האטלס**, עבודת גמר יישומית לתואר שני, בית ברל 2015.
- עזרא, 2016, עזרא ח', "החיים בתוך בטונדות - יצירה מטלטלת", ערוץ 7, 22.1.2016, מתוך <http://www.inn.co.il/News/News.aspx/314602>
- רוזן, 2016, רוזן י', "האנציקלופדיה של ישראל בתמונות", **ציורי אור: בלוג על צילום ישראלי ובכלל: -D7%91%D7%A0%D7%95-D7%A8%D7%95%D7%AA%D7%A0%D7%91%D7%A8%D7%92** <https://zioror.wordpress.com/tag/%D7%91%D7%A0%D7%95-D7%A8%D7%95%D7%AA%D7%A0%D7%91%D7%A8%D7%92/>
- רותנברג, 1950, רותנברג ב', **המאבק על ירושלים: סיפור בצילומים**, תל אביב 1950.
- שטרנטל, 2015, שטרנטל ת', דף עמדה, 2015.
- שליטא, 2011, שליטא ר', פרידמן א' והרתאן ר', **אוריינות חזותית בפעולה: חינוך בעידן החזותי**, תל אביב 2011.

מקצועית בתחום האמנות בלימודיהם בישיבה ובתיכון. הורים ומנהלים רבים אינם רואים חשיבות בלימודי אמנות ואף חוששים מהם, הן ברובד החינוכי-תורני (מה יראו ולמה ייחשפו?) והן ברובד הפרקטי (ממה יתפרנסו?). התוצאה היא שתלמידים מוכשרים צריכים להחביא/להדחיק את כישריהם עד לשלב מאוחר של התבגרות ועצמאות. אני קוראת מכאן למנהלים, למורים ולהורים לקיים חשיבה מחדש על תפקידן וחשיבותן של מגמות יצירה בחינוך הבנים ובהתפתחותם התרבותית והנפשית, במיוחד בדור מורכב זה הפתוח ומעורה בהוויות העולם ומבקש להשתלב בו בקולו שלו". רויטל שטרן (זיוון), המפקחת הארצית על לימודי תקשורת ואמנויות בחינוך הדתי, בתוך: לוי, 2016.

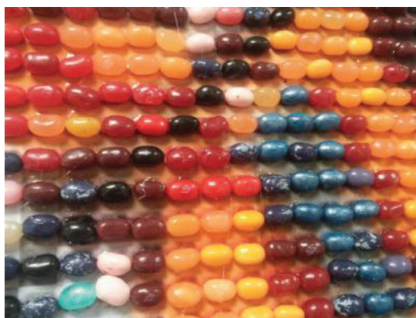
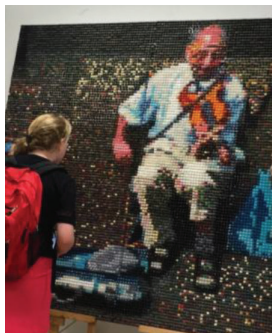
1. יעל רודל, **שנים כולם בורחים**, 2015, פיסול בקלקר גבס ובטון, 120x120x120 ס"מ, אולפנת אוריה, גוש עציון, מורה טלי פרקש.

2. נעה מעוז, **נפש חיה**, 2015, אקריליק על בד, איפור וצילום על בד, אולפנת עופרה, מורה אילה אופיר.

3. מימין: שירה ריצ'י, **בדמיך חיי**, 2015, שמן על אבן, אולפנת קריית ארבע, מורה עינת לביא.
4. משמאל: שירה הימלשטיין, **קול דודי דופק**, 2015, עיסת נייר על לוח עץ, 60x120 ס"מ, אולפנת חורב, ירושלים, מורה עדי דוד.

5. תמר שטרנטל, **כלום לא עצוב**, 2015, טכניקה מעורבת, תיכון פלך, קריית עקרון, מורה הילה בן דרור. מימין פרט מתוך העבודה.

6. הדס סיון, **הנסיך הקטן**, 2015, אקריליק על בד, אולפנת נווה חנה, גוש עציון, מורה לביאה כהן.

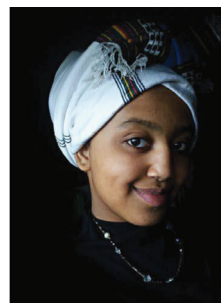
7. תליה מרנץ, **עצם העניין**, 2015, אקריליק על בד, 70x50 ס"מ, אולפנת אוריה, גוש עציון, מורה תלי פרקש.

8. הילה אקשטיין, **התבגרות**, 2015, אקריליק על בד, 60x40 ס"מ, אולפנית בני"ע ישרון, פתח תקווה, מורה רננה כהן.

9. חנה לואיז דהן, **אל הארץ המובטחת**, 2015, עיפרון, רישום על דיקט, 100x70 ס"מ, מדרשיית עמליה, ירושלים, מורה יעל סרלין.

10. מסרט טשאללה, **פנים וזהות**, 2015, שני צילומים, כל אחד 50x30 ס"מ, מדרשיית עמליה, ירושלים, מורה יעל סרלין.